

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра українознавства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Декан філософського
факультету
Іван САРПЕНКО
“ 30 ” серпня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Місто: теорія та історія

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський) рівень

Галузь знань: «Гуманітарні науки»

Спеціальність: 034 «Культурологія»

Освітня програма: «Урбаністичні студії»

Спеціалізація: 034 Культурологія

вид дисципліни: обов'язкова

факультет: філософський

2024/ 2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою філософського факультету від «21» червня 2024 року _протокол № 11

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Чугуєнко Михайло, кандидат філософських наук, доцент кафедри українознавства.

Програму схвалено на засіданні кафедри українознавства від «20» червня 2024 року протокол № 12

В.о. завідувача кафедри

Наталя АКСЬОНОВА

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми “Урбаністичні студії”

Гарант освітньо-професійної програми
“ Урбаністичні студії”

Дмитро ЧОРНИЙ

Програму погоджено науково-методичною комісією філософського факультету від «19» червня 2024 року протокол № 10

Голова науково-методичної комісії філософського факультету

Сергій ГОЛІКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Місто: теорія та історія» складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки бакалавра спеціальності (напряму) 034 «Культурологія» освітньої програми «Урбаністичні студії»

1. Опис навчальної дисципліни

- 1.1. Мета курсу – знайомство з історією та теорією урбаністики, розуміння історичної закономірності її появи, специфіки розвитку концепцій людського життя в умовах міста, місця та ролі міського способу життя в історії європейської та світової антропологічної думки.
- 1.2. Завданнями курсу є опанування між- та транс-дисциплінарних підходів, звернення до антропології, філософії соціології, етнології, еволюційної біології, економічної антропології, історії ідей.

У ході вивчення дисципліни мають сформуватися такі загальні та спеціальні В ході вивчення дисципліни мають сформуватися такі загальні та спеціальні компетентності, відповідно до стандарту освітньо-професійної програми “Урбаністичні студії”:

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

ЗК 3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;

ЗК 5. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами інших галузей/видами економічної діяльності);

ЗК 6. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності;

ЗК 9. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;

ЗК 11. Здатність реалізувати свої права і обов’язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина України;

ЗК 12. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ФК 1. Здатність презентувати результати професійної діяльності в усній і письмовій формі, надавати відповідну аргументацію;

ФК 8. Здатність популяризувати знання про культуру та поширювати інформацію культурологічного змісту, використовуючи сучасні інформаційні комунікативні засоби та візуальні технології;

ФК 9. Здатність організувати культурні події, використовуючи сучасні методи та технології;

ФК 10. Мати навички роботи з феноменами культури та культурними інституціями, з дослідницькою літературою;

ФК 11. Мати навички зі створення і менеджменту проєктів у міському середовищі;

ФК 13. Здатність оцінювати матеріальну та духовну цінність об'єкта культурної спадщини різних історичних періодів та географічних ареалів;

ФК 14. Здатність дотримуватися стандартів професійної етики та професійної комунікації

1.3. Кількість кредитів 4

1.4. Загальна кількість годин 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
3-й	
Семестр	
6-й	
Лекції	
24 год.	
Практичні, семінарські заняття	
24 год.	
Лабораторні заняття	
год.	
Самостійна робота	
72 год.	
Індивідуальні завдання	
год.	

1.6. Заплановані результати навчання

У результаті вивчення курсу студенти повинні **знати**:

- основні поняття та терміни урбаністики;
- основні етапи розвитку урбаністики;
- особливості концепцій урбаністики та історичних умов, що їх породили

вміти:

- аналізувати першоджерела та наукову літературу з історії антропології міста;
- аналізувати факти та явища, що визначили антропологічні концепції міського життя на,
- порівнювати концепції урбаністичної антропології.
- робити висновки та узагальнення щодо практичної значущості історії та теорії антропологічних ідей щодо міського життя.

У відповідності з стандартом освітньо-професійної програми “Урбаністичні студії” студент має вміти:

ПРН 2. Мати навички критичного мислення, викладати у зрозумілий спосіб власні думки, здійснювати їхню аргументацію;

ПРН 12. Уміти систематизувати та класифікувати знання з теорії та історії міського простору, писати культурологічні тексти;

ПРН 13. Аналізувати ефективність культурних політик, технології реалізації культурних ідей у контексті конкретних параметрів їхнього впровадження;

ПРН 14. Здійснювати експертну оцінку культурних об'єктів за заданими критеріями та надавати рекомендації щодо їхньої соціальної актуалізації

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Генеза та еволюція доіндустріального міста.

Вступ.

Актуальність розвитку міських студій на сучасному етапі. Поняття міста. Основні етапи розвитку.

Головні підходи.

Практичне значення та місце курсу в системі підготовки фахівця-урбаніста.

Тема 1. Народження міста на стародавньому Сході.

«Міська революція» (Гордон Чайльд). Передумови, чинники, наслідки.

Місто на стародавньому Сході. Шумерські міста. Ашур. Вавилон. Староєгипетські міста.

Тема 2. Античний поліс.

Дорійські міста.

Ж.-П.Вернан про поліс і логос. Античний поліс і образ людини.

Соціальні та інтелектуальні передумови. «Грецьке диво». Перше народження європейського раціоналізму. Феномен античної свободи. Полісна організація та антична людина. «Поліс – це не мури, це люди»(Полібій). Протистояння світу азійської деспотії.

Еліністичне місто. Римська урбанізація.

Тема 3. Посткласичні (середньовічні) та ранньомодерні європейські міста.

Посткласичне місто. Середньовічні міста-комуні.

Міста на Русі. Особливості давньоруських міст порівняно з західноєвропейськими.

Ранньомодерне місто: антропологічні виміри.

Магдебурзьке право в українських містах.

Тема 4. Урбанізація, промислова та політичні революції на Заході.

Історичні та інтелектуальні передумови. «Класична цивілізація Заходу»(П.Шоню)

Критика міської цивілізації у працях Ж.-Ж.Русо.

«Діалектика Просвітництва» (М.Хоркхаймер, Т.Адорно)

Ідейна спадщина Просвітництва, Контрпросвітництва та романтизму та їхні оцінки

Колоніальна експансія Заходу та колоніальні міста.

Розділ 2. Урбанізм у ХХ-ХХІ ст.

Тема 5. Місто в добу радянського тоталітаризму.

Війна міста проти села у добу «воєнного комунізму та сталінської революції згори».

Роль репресій та індоктринації. Володимир Паперний «Культура-2».

Структури повсякденності радянського міста.

Феномен радянської комуналки.

Комуналка як інкубатор советської людини

Форми комунального побуту у дослідженнях Утехіна..В.Меєровича. В.Паперного.

Тема 6. Місто у добу постмодерної глокалізації.

Історичні та інтелектуальні передумови пост структуралістського повороту в антропології. Крах глобальних наративів.

Інформаційна революція. Глобалізація та фрагментація світу.

Нео-ліберальна економічна антропологія.

Нео-ортодоксальні антропологічні вчення (іслам, православ'я). Ісламський фундаменталізм (салафізм). Нео-язичницькі антропологічні вчення..

«Смерть людини» Мішеля Фуко.

Антропологічна критика Постмодерну з боку П.Бурд'є.

Неомарксистська критика неоліберального міста (Дж.Гарві, Д.Боеннер).

Гендероване місто. Гендер, сексуальність у мегаполісі.

Постколоніалістські студії. Теорії гібридності.

Західні мегаполіси як міста мігрантів.

Пандемія та міста в умовах «нової нормальності».

Назви модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	У тому числі					Усього	у тому числі				
		Л	П	Л	І	ср		Л	П	Л	І	ср
Розділ 1. Антропология міста: передісторія.												
Вступ.	10	2	2			6						
Тема 1. Походження міста.	16	4	4			8						
Тема 2. Античний поліс.	14	2	2			10						
Тема 3. Міста посткласичної (середньовічної) та ранньомодерної Європи.	10	2	2			6						
Тема 4. Урбанізація, промислова та політичні революції на Заході в 18-19 ст.	10	2	2			6						
Разом 1	60	12	12			36						
Розділ 2. Урбанізм в XX-XXI ст.												
Тема 5. Місто в добу радянського тоталітаризму.	30	6	6			18						

Тема 6. Місто у добу глокалізації.	30	6	6		18						
Разом	60	12	12		36						
Усього годин	120	24	24		72						

3. Структура навчальної дисципліни

4. Темі семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Луїс Вірт та його внески в теорію міської історії.	2
2	Урбогенез в Україні:	2
3	Публічні простори Києва: просторова модель та сучасні трансформації.	2
4	Проблеми та стратегії виживання українських міст:	2
5	Проблеми та приміської зони українських міст.	2
6	Житлові масиви соціалістичного міста: минуле та майбутнє “хрущовок” Києва.	2
7	Індустріальний Харків: консервація чи шлях до розумного міста?	2
8	Чутливість міських територій до ризиків: готовність запобігати і протидіяти.	2
9	Управління містами в Україні: у пошуках гендерної рівності	2
10	Номo.sovieticus і комуналка.	2
11	Соціальні рухи та зміни у містах.	2
12	Міграції та етнорасові ідентичності у місті.	2
	Разом	24

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
1	Практичне значення та місце курсу в системі підготовки фахівця-урбаніста.	10
2	Міста на Стародавньому Сході.	10
3	Античні поліси: Афіни, Олександрія, Рим.	18
4	Західноєвропейські середньовічні міста-комуни.	10
5	Міста на середньовічному арабо-мусульманському Сході	10
6	Становлення (пост)сучасних мегаполісів	10
	Разом	118

6. Індивідуальні завдання

Не передбачається.

7.Методи навчання

Інформаційно-рецептивний, репродуктивний, проблемного викладу, евристичний, дискусійні. Методи роботи в умовах дистанційного та змішаного навчання: за умов впровадження карантинних та інших обмежень лекції і семінарські заняття проводяться в он-лайн режимі із застосуванням платформи ZOOM. Видами навчальної діяльності є: відеоконференції, відповіді на питання в чаті. За умов змішаного навчання семінарські заняття, написання контрольної та екзаменаційної роботи проводяться аудиторно.

ВИДИ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

	Діяльність в аудиторії	Онлайн-діяльність
Попередня підготовка	опитування вхідний контроль	ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою у тестовій формі
Подача нової інформації	презентація; дискусія	відео та текстові лекції література з теми в електронному вигляді
Тренування	обговорення питання-відповіді практичні завдання не на оцінку	виконання інтерактивних вправ робота у малих групах онлайн
Виконання практичного завдання	завдання, що виконуються під час практичних занять	різномірні індивідуальні та групові завдання (звіт, презентація, проєкт, відеозапис тощо) робота над спільними документами
Оцінювання	контрольна робота опитування	усна відповідь (відеозапис) виконання практичного завдання письмова робота
Рефлексія	діалог, групове обговорення короткі усні / письмові відповіді на питання	розроблення нотаток до лекцій карти пам'яті підготовка мультимедійних презентацій відповіді на рефлексивні питання
Зворотній зв'язок	групові та індивідуальні консультації • коментарі під час заняття від викладача	консультації у месенджерах та за допомогою e-mail

8. Методи контролю

Оцінка успішності знань студентів здійснюється у формах поточного контролю (виступи на семінарах, контрольні письмові роботи, усного опитування) і підсумкового письмового екзамену. У зв'язку з запровадженням змішаного навчання контроль здійснюється через систему дистанційного навчання Google Classroom у формі тестових та письмових робіт.

Студенти зобов'язані дотримуватись **принципу академічної доброчесності** як у тому, що стосується самостійного виконання навчальних завдань, так і необхідності посилатись на використані джерела та літературу.

Критерії оцінки знань студентів при вивченні дисципліни.

Для оцінки знань студентів використовують такі форми контролю: поточний, контрольні роботи та екзамен.

Поточний контроль знань студентів здійснюється під час проведення семінарських занять протягом семестру і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Оцінюється рівень знання студентами першоджерел, наукової літератури, вміння логічно та послідовно виступати під час обговорення питань плану семінарського заняття, ставити та відповідати на запитання. Студент може набрати від 1 до 40 балів за роботу на семінарах протягом семестру.

Підсумковий контроль знань студентів проводиться з метою оцінки результатів навчання на завершальному етапі вивчення дисципліни у формі письмового заліку в обсязі навчального матеріалу, визначеного програмою навчальної дисципліни, і в терміни, встановлені навчальним планом. Екзаменаційні білети включають три питання: перше і друге спрямовані на встановлення рівня загальної теоретичної підготовки студента і оцінюються максимально по 12 балів кожне; третє передбачає вміння аналізувати документи та літературу, максимальна оцінка – 16 балів. Рівень знань на екзамені оцінюється:

37-40 балів, якщо студент дав правильну та повну відповідь на всі три поставлених питання, міцно засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, демонструє вміння пов'язувати події минулого із сучасним розвитком, логіку та аргументованість викладення (наведення прикладів, аналогій, знання головних дат з історії України), вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем;

32-36 балів ставиться студенту, якщо він відповів на всі три запитання, добре засвоїв теоретичний матеріал, володіє основними аспектами з першоджерел, аргументовано викладає матеріал, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного;

27-31 ставиться студенту у випадку, якщо він відповів на всі три запитання, в основному опанував теоретичні знання з навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але відповідь є недостатньо аргументованою, виявляє неточності, невміння оцінювати факти та явища;

21-26 балів ставиться, якщо всі три питання розкриті неповно та/або логіка відповідей вимагає істотного виправлення;

1-20 балів студент отримує, якщо у відповіді не розкриті по сутності всі три питання, продемонстровано недостатнє знання фактичного матеріалу, наукових визначень, відсутні посилання на першоджерела та рекомендовану наукову літературу;

0 балів студент отримує в разі відсутності відповідей на питання екзаменаційного білету.

Здобувач освіти не допускається до сесії, якщо він/вона не набрав/набрала упродовж семестру 10 балів.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання					Іспит	Сума
Розділ 1	Розділ 2	Контрольна робота	Індивідуальне завдання	Разом	40	100

T1	T2	T3	T4	T5	T6	-	-	60		
10	10	10	10	10	10					

T1, T2 ... T10 – теми розділів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою	
	Для чотирирівневої шкали оцінювання	
90 – 100	відмінно	
70-89	Добре	
50-69	Задовільно	
1-49	Незадовільно	

10. Рекомендоване методичне забезпечення

Основна література

Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін : монографія / за ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої. Київ: Видавництво «Фенікс», 2017.
 Галегуа Д. Розумні міста. Київ, 2021
 Гел Й. Міста для людей. Київ, 2018

Допоміжна література

Акройд П. Лондон. Стисла біографія. Київ, 2021
 Бетлій О. В. Міська історія: окреслення дослідницького поля. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки.* 2018. Вип. 26. С. 9-17. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKHisU_2018_26_3
 Білик Г. "Місто-монстр має померти": постколоніально-урбаністичний дискурс творчості
 Олеся Ульяненка. Рідний край. 2010. № 2. С. 130-133. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Almpolt_2010_2_32.
 Бірюльов Ю. Захаревичі: Творці столичного Львова, Львів, 2010. 336 с.
 Богуненко В. О. Монопрофільність як історико-урбаністичний феномен: вимір Донбасу. *Грані Історії.* 2020. Вип. 3. С. 13-18. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/grist_2020_3_5.
 Ваташук Т. А. Концепції "ідеального міста" в епоху античності та середньовіччя *Містобудування та територіальне планування.* 2012. Вип. 45(1). С. 132-139. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/MTP_2012_45\(1\)_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/MTP_2012_45(1)_22).
 Габрель М. М. Соціально-комунікаційна функція в громадському просторі міст. *Урбаністичний контекст Містобудування та територіальне планування.* 2018. Вип. 66. С. 41-59. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MTP_2018_66_8.
 Гілен П. Перформування спільного міста. На перетині мистецтва, політики та громадського життя. Київ, 2019
 Домбровский Б. Вавилонская башня как пример реизма. *Sententiae.* 2010. № 2. С. 79-91. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/senten_2010_2_7.
 Зубрицький Д. Хроніка міста Львова. Львів, 2006. 602 с.
 Історія Львова. Львів, 2006. Том 1. 296 с.
 Історія Львова. Львів, 2007. Том 2. 560 с.

- Історія Львова. Львів, 2007 Том 3. 575 с.
- Корнієнко Т. А. Формування взаємовідносин "людина-дизайн-місто" як умови гуманістичної самореалізації особистості та реалізації її родової сутності в умовах постіндустріального суспільства. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2013. Вип. 55. С. 163-178. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpvgvzdia_2013_55_17.
- Літвинчук Т. Локальна ідентичність: людина і місто епохи Середньовіччя в романі Павла Загребельного "Євпраксія" *Літературний процес: методологія, імена, тенденції. Філологічні науки*. 2016. № 7. С. 40-43. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Litpro_2016_7_9.
- Мельник Ігор. Львівські вулиці і кам'яниці, мури, закамарки, передмістя та інші особливості Королівського столичного міста Галичини. Львів, 2008. 384 с.
- Мечкало Ж. М. Сучасне місто в умовах глобалізації. *Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2011. № 3. С. 55-59. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_fpp_2011_3_10.
- Нестеренко В. О. Урбаністичний форум: магія міждисциплінарного єднання. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки*. 2019. Вип. 28. С. 94-95. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKHisU_2019_28_14.
- Поживанов М. Книжка про місто. Київ, 2022.
- Радянське «я» і радянське «ми» між ідеологією і реальністю / Soviet 'I' and Soviet 'We' between Ideology and Reality. Колективна монографія / Заг. ред. Наталії Шліхти, упор. Тетяни Бородіної. Київ, 2024
- Скібіцька Тетяна. Київський архітектурний модерн (1900–1910-і рр.). Київ, 2011. 232 с.
- Тимінський В. Пострадянське місто як урбаністичний феномен: Проблеми постіндустріального розвитку. Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини. 2013. Вип. 9. С. 253-260. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spdr_2013_9_22.
- Турунен А. Забуті історії міст: як багатство та культурний розвиток здобуваються толерантністю / Пер. з фінськ. С.Цисаревої. Вип.10. Львів; Київ, 2018
- Урбаністичні студії. (Не)задоволені публічними просторами. Київ, 2017
- Флорида Р. Криза урбанізму. Чому міста роблять людей нещасливими. Київ, 2019
- Флорида Р. Homo creativus. Як новий клас завойовує світ. Київ, 2018

- Чорний Д. Чи можливі нові підходи до вивчення історії міст України, або Харків як дзеркало урбаністичних студій // У пошуках обличчя міста: Практика саморепрезентації міст України в індустріальну та постіндустріальну добу. Х.: Видавництво Точка, 2021. С. 86-91. cityface.org.ua/resources/data/a_20230204105705_8133586577.pdf
- Чорний Д. Чи можливі нові підходи до вивчення історії міст України, або Харків як дзеркало урбаністичних студій // У пошуках обличчя міста: Практика саморепрезентації міст України в індустріальну та постіндустріальну добу. Х.: Видавництво Точка, 2021. С. 86-91. cityface.org.ua/resources/data/a_20230204105705_8133586577.pdf
- Чорний Д.М. Харків як об'єкт урбаністичних студій: контексти, підсумки, нові орієнтири // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки. Вип. 26. Х., 2018. С. 157-164. periodicals.karazin.ua/uahistory/article/view/10728/10814
- Людина і місто ХХ-ХХІ ст.: версії української і польської художньої прози // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки. Вип 38. Харків 2024. С. 78-92. periodicals.karazin.ua/uahistory/article/view/23616 <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2024-38-08>

Чугуєнко М. (Пост)колоніальна війна як предмет сучасної філософії: евристичні можливості постколоніальної теорії / Світоглядний сенс сучасної війни: соціогуманітарні аспекти: монографія / за ред. В.А. Кротюка. Харків: Факт, 2024. С. 51-73.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

Українська урбаністична платформа

<https://mistosite.org.ua/>

Центр міської історії (Львів)

<https://www.lvivcenter.org/>